

zajela mlajša poselitev (16. in 17. stol.), in sicer s Slovenci s Tolminskega in iz vzhodnih loških predelov. Danes imajo elektriko že vse kmetije, razen propadajoče Španove domačije v Davči. Z gozdnimi in drugimi prometnicami so tudi že povezane z dolinskimi središči.

V Selški dolini prevladujejo srednjevelike kmetije (28,6 ha), katerih zemljiška posest se zmanjšuje od zahodnega alpskega dela proti vzhodnemu Loškemu hribovju, kjer prevladujejo predalpske značilnosti v kulturni pokrajini. Dobrih sedem desetih zemljiške posesti zavzemajo gozdovi, ki dajejo kmetijam po 55 m³ letnega etata. Kmečko gospodarstvo temelji na govedoreji in gozdarstvu. Poljedelstvo je izgubilo nekdanji eksistenčni pomen. Na močno skrčenih njivah sadijo krompir in nekaj krmnih rastlin, tu in tam sejejo še oves in ječmen, medtem ko je pšenica na hribovskih domačijah že prava redkost. Kmetije posedujejo temeljno mehanizacijo (traktor in motorno kosilnico), medtem ko so drugi strojni in obdelovalni pripomočki še redki.

Na obravnavanih kmetijah je živel 1.793 ljudi, med katerimi je bilo 46,5% kmečkega stanu. Na kmetijo je prišlo po 5 ljudi, na 100 domačij pa 153 aktivnih kmetov in kmetic. Zaščitenih kmetij je bilo blizu tri četrtine, usmerjenih dve petini. Čistih kmetij je bilo 22,4%, tretjina polčistih in 44,3% mešanih. Perspektivnih domačij je bilo 34,7%, desetina pa neperspektivnih.

V študiji, ki temelji na podrobni osvetlitvi današnjega gospodarskega stanja na selškodolinskih hribovskih kmetijah, so prikazani in z geografskimi dejavniki utemeljeni krajevni razločki. Študija, ki je opremljena s 6 tabelami, 10 fotografijami in 3 kartami, pomeni tehten doprinos k poznavanju današnjih geografskih razmer v Selški dolini.

Milan Natek

Slovenska krajevna imena, Leksikoni Cankarjeve založbe, Ljubljana 1985, str. 358

Ne bi bilo prav, da bi Geografski vestnik šel molče mimo tega dela. Prav ne bi bilo že zato, ker gre za obravnavo geografskih imen in ker so pri tem tako ali drugače sodelovali tudi geografi, čeprav je osnovno delo vsekakor jezik(slo)vno.

V naši stroki smo Slovenskih krajevnih imen še posebno veseli, saj smo pri svojem delu večkrat v zadregi, kako zapisati posamezno obliko tega ali drugega naselbinskega imena. Med knjižnimi viri so bile doslej v oporo predvsem vse štiri knjige Krajevnega leksikona Slovenije. Z gornjo publikacijo pa smo dobili še popolnejši pripomoček, čeprav so oblike imen tvorjene po jezikovnih zakonitostih tudi tedaj, ko niso žive. Geografi sicer raje upoštevamo uveljavljene oblike, kolikor jim sploh ne dajemo prednosti, ker so pač pomemben vir marsičesa, čeprav se z normo knjižnega jezika ne ujemajo. Zato radi zapišemo tudi narečne oblike, še posebno takrat, ko se bistveno razlikujejo od uradnih in so vsebinsko zgovorne.

Toliko bolj je zato hvalevredno, da so urejevalci Slovenskih krajevnih imen prislunili tudi živim oblikam, ki so jih dodajali knjižnim. Postavlja pa se pri tem drugo vprašanje, namreč, kako daleč naj pri tem gremo. Koliko naj bi upoštevali na primer samoglasniške in druge redukcije, ki so prej izraz neskrbne izgovarjave, kakor česa drugega, npr. Tmin za Tolmin, Trbole za Trbovlje, Cele za Celje. Leksikon take redukcije ponekod omenja, drugod ne. Vendar pa problematike, do kod slediti splošnim jezikovnim zakonitostim in do kod živim oziroma narečnim oblikam, na tem mestu ne kaže načenjati. Podobna vprašanja so bila nekdanj veliko bolj živa pri drugih tipih imen, ki pa so danes splošno sprejeta, na primer pri svetniških (Sveti–Šent), reci-mo Sv. Vid – Šent Vid – Šentvid, pa tudi pri teh, kjer se je raba od prvotne oblike še

bolj oddaljila, npr. Sv. Andraž – Šent Andraž – Štandrež, Sv. Danijel – Šent Danijel – Štanjel ali Šentanel, Sv. Maver – Šent Maver – Štamover.

Sploh pa bi morali najprej povedati, da v obravnavanem delu niso zbrana vsa slovenska krajevna imena, kakor bi sklepali po naslovu, ker je teh mnogo več, temveč le imena za uradno samostojna naselja, kakor veljajo danes, ne pa številna druga, zlasti ne imena za zaselke in tudi ne za naselja, ki danes niso več samostojna. Še manj gre za krajevna imena v najširšem pomenu besede. Toda v leksikonu so poleg samostojnih naselij vendarle zbrana tudi mnoga druga, ki so danes že sestavni del razširjenih mest, kar je predvsem odraz nagle povojne urbanizacije. V leksikonu je tako zajetih več imen, kot je v SR Sloveniji samostojnih naselij.

Izpuščena pa so, žal, vsa slovenska naselbinska imena v zamejski Sloveniji, tako v sosednji Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Tega se avtorji sicer zavedajo, zato uvodoma omenjajo, da bi bilo treba prihodnjič zajeti »ves slovenski jezikovni prostor«. Oznaka je sicer ohlapna oziroma dvoumna, morda pa ne pomeni le zamejske Slovenije, temveč tudi kraje, ki so povezani z našimi izselenci in imajo slovensko obliko. Mišljena pa je bržkone tudi obravnava imen, ki so sicer izven slovenskega narodnostnega ozemlja, a so s Slovenci tako ali drugače povezana in živijo med nami v izrazito slovenski obliki, npr. Pulj, Videm, Trbiž, Oglej, Dunaj.

Gornje pripombe nimajo namena kakorkoli zmanjšati vrednosti in pomena, ki ga ima opravljeno delo. Opozoriti želijo le na neskladje med naslovom in vsebino. Glede slednje ima geograf pomisleke kvečjemu tam, kjer so avtorji sledili knjižnim pravilom in so sestavili oblike, ki jih domačini ne uporabljajo, žive pa so drugačne; tako so številne pridevniške oblike ali imena za prebivalce (-ke). V geografiji se namreč držimo tega, da ustaljenih oblik, čeprav vsebinsko ali oblikovno niso najustrenejše, ne kaže spreminjati. Ustrezni sklep je bil pred leti sprejet tudi na posvetu slavistov in geografov. S tem vsa vprašanja seveda niso rešena, sicer pa so bolj povezana s pravopisom kakor z leksikonom.

Pred nekaj leti smo zaradi številnih izjem poenostavili pisavo sestavljenih naselbinskih imen. Odtlej vse besede (razen predlogov) pišemo z veliko začetnico, npr. Babna Gora, Srednje Brdo, Gorenje pri Divači, razen prav redkih izjem (mesto, vas, selo, trg, naselje), npr. Novo mesto, Srednja vas v Bohinju.

Ob tem pomislimo, ali ne bi kazalo poenostaviti tudi pisave predložnih zvez v oziroma **na**, ko gre za vode in z njimi povezana naselja, ki jih ljudska raba razlikuje največkrat ravno po predlogih, npr. v (Bohinjski) Bistrici (v vodi), na Bistrici (v naselju). To sicer velja tudi za večino drugih imen tega tipa, npr. na Ložnici, na Polskavi, na Beli, na Soči, na Savi, na Savici, na Pšati, na Rečici, na Potoku itd., ko gre za naselja, ter v Ložnici, v Polskavi, v Beli itd., ko gre za vode. Podobno je pri Kalu (v Kalu, na Kalu), Koritnici, Vodicah, Jezeru, Ponikvi, Kropi in še kje. Večkrat pa smo v dvomu, ker dejanska raba od tega marsikje odstopa ali vsaj omahuje, npr. pri Rečici (ob Savinji), toda v Rečici (pri Paki), v Potoku (pri Rovtah, Dekanih, Železnikih) in na Potoku (v Tuhinju), v Ponikvah (pri Jesenicah na Dolenjskem), toda na Ponikvah (Dobro Polje, Slap pri Idrijci), vendar v Soči (vas), v Savi (vas) in prav tako v Kokri, v Kropi, v Paki itd. Za več deset naših Vrhov velja na Vrhcu, le izjemoma drugače, npr. v Žirovskem Vrhcu. Velika neenotnost in nihanja sta tudi glede imena Gaberje in Gabrje ter v Gabrju in v Gabrjah pa še marsikje druge.

Predložno razlikovanje je še posebno pomembno pri večpomenskih imenih, npr. pri Pivki (nekdanji Šempeter na Krasu), ki pomeni naselje, vodo in pokrajino hkrati, raba pa prav tako niha, čeprav pri prvih dveh prevladuje enak predlog – v Pivki – medtem ko govorijo pretežno na Pivki, ko gre za pokrajino, a menda tudi za naselje tega imena na Gorenjskem. Kako pomembno je tovrstno razlikovanje, spoznamo pri

številnih drugih primerih, recimo, v Ajdovščini (naselje v Vipavski dolini) in na Ajdovščini (del Ljubljane).

Posebno poglavje so imena, ki se od prvotne oziroma knjižne oblike močno razlikujejo. V takih primerih sta za geografa pomembni obe obliki – uradna in živa, narečna, npr. Socerb za Strmec, Prebold za Šempavel. Podobno velja za imena, ki se od knjižne sicer manj razlikujejo (Ovsiše za Voše, Griže za Grižane itd.) Pri mnogih narečnih oblikah je vprašanje, kako daleč jim slediti, ker narečna oblika zabriše prvotni pomen imena, npr. Šica za Sušica, Skadole za Suhadole. Nekatera od teh imen leksikon omenja, drugih ne. Obilica je seveda imen, kjer gre za neznatne razlike, npr. Radenci in Radinci, Prapreče in Praproče. Podobno je tam, kjer raba navidezno niha, pa se pogosto pokaže, da je tako med prišleki, ne pa med domačini.

Posebno poglavje so svetniška, po vojni preimenovana imena, npr. Sv. Jurij ob Ščavnici – Videm ob Ščavnici, Šentvid (Šembid) – Podnanos, Šempeter – Pivka, ki so med ljudmi še vedno živa. Za geografa pa je pomembno, da v okolici ostajajo imena, ki so s prejšnjimi še vedno povezana. Tako so v okolici Podnanosa Šembijska gora, Šembijska Bajta, Šembijski Nanos. Podobno velja za kraje, ki so jim po vojni vrnili nekdanje, domala pozabljena slovenska imena in jih zamenjali s potujčenimi, npr. Branik za Rihemberk, Brestanica za Rajhenburg, Ravne za Guštanj.

Ustavimo se lahko tudi pri pridevniških oblikah krajevnih imen, ki so jih sestavljali ne glede na žive oblike izpeljali po jezikovnih zakonitostih. Morda je smisel tega, da se pokažejo razlike med teoretičnim in praktičnim. Številne Laze imajo na primer zelo različne svojilne oblike – lazarski, lazenski, lazenski, lazovski, lazanški in laški, medtem ko naj bi bilo knjižno le lazenski. Podobno je pri imenih za prebivalce – Lazanec, Lazan, Lažan, knjižno pa naj bi bilo le Lazenčan, čeprav te oblike menda nikjer ne uporabljajo.

Seveda ni mogoče pričakovati, da bi leksikon zajel vse oblike: pri Socki (pri Vitanju), recimo, je naveden pridevnik soški. Če pa vemo, da je Socka narečno Soteska, je seveda drugačen tudi pridevnik. Po tem kraju je npr. geolog Rakovec označil ustrezne terciarne plasti za soteške in ne za soške.

Pomembno je naglaševanje krajevnih imen. Zato je hvalevredno, da so v leksikonu imena opremljena z naglasnimi znamenji, kar je še posebno dobrodošlo pri tistih imenih, ki se naglašujejo po premičnem ali mešanem naglasnem tipu, npr. Studor, pod Studôrom, Zvirčê, iz Zvirê.

Kakor že omenjeno, je leksikon, žal, nepopolno zajel tudi nekdanj samostojna naselja, ki so danes sestavni del večjih krajev, navadno razširjenih mest. Pri Ljubljani je sicer naštetih dvanajst takih naselij, manjkajo pa vsaj Stožice, Mala vas, Kleče in Ježa. Podobno je ponekod drugod, pri Bledu pogrešamo vseh pet vasi, ki so se združile v današnji Bled (Grad, Mlino, Rečica, Zagorice, Želeče), pri Trbovljah velja to za Vode in Loke in še bi lahko naštevali.

Uradni zapis naselbinskih imen je šel marsikje mimo žive govorice. Nazoren primer za to je vpeljava Spodnji, Spodnja, tudi tam, kjer domačini govorijo Dolenji, Dolenja, Dolenje. Čeprav se teh vprašanj zavedamo, se geografi držimo uradne že ustaljene rabe, saj iz polpretekle dobe vemo, da se poskusi spreminjanja ne obnesejo. Še bolj velja to za imena, ki sploh niso živa, a so tako ali drugače sklepali na prvotno obliko in jo skušali vpeljati (npr. Vršna sela za Uršna sela, Raščica za Rašica, pa prizadevanja za Fijeso namesto Fiesa, češ da izvira od staroslovenskega Pleso (za močvirje oziroma jezero). Ponekod pa oživljanje narečnega vendarle uspe. Tako je v zadnjem času vse pogostejša raba na Ptujju namesto v Ptujju. Hkrati pa naj bi bili bolj prizanesljivi, saj leksikon poleg oblike »iz Lesc« omenja tudi »iz Lesc«. enako pri številnih prekmurskih imenih, torej ne le narečno »iz Beltinec«, temveč tu-

di knjižno »iz Beltincev« itd.

Ko prebiramo Slovenska knjižna imena, nam je večkrat žal, da geografi niso sodelovali v še večji meri, saj si je ta ali oni raziskovalec pri terenskem delu zapisal marsikatero živo obliko, ki je drugačna od knjižne pa tudi od te v leksikonu. Razlikam med informatorji, kakor navajajo sestavljalci leksikona, pa se po naših izkušnjah največkrat izognemo tako, da povprašamo starejše domačine, ne prišlekov ali mlajših, ki so bodisi pod vplivom šole ali drugih nelokalnih vzgledov.

Taka in podobna razmišljanja se nam torej utrinjajo, ko listamo po Slovenskih krajevnih imenih. Na koncu le še to. Vsekakor kaže pritrditi stališču sestavljalcev predgovora, da je namreč »celota podatkov o krajevnih imenih informativno-normativna, zato je izbor narejenih oziroma narečnih oblik prepuščen uporabnikom glede na vrsto besedila«. Prav tako se s sestavljalci vred strinjamo, »da bo delo koristen praktični pripomoček«. Dodajamo – celo zelo koristen. Želeli bi le, da bi bila prihodnja izdaja dopolnjena tudi z naselbinskimi imeni iz zamejske Slovenije.

Darko Radinja

France Planina, Začetki povojne slovenske kartografije. – Loški razgledi, 33, str. 15–35, Škofja Loka 1986 (1987).

Loški razgledi 33/1986, posvečeni 85-letnici njegovega rojstva s pristranskimi čestitkami k pomembnemu življenjskemu prazniku. Brez dvoma nujno potrebuje geograf detaljne topografske karte. Glede na to, da smo bili neposredno po zadnji vojni v izjemno kočljivem položaju, saj je bil na voljo zgolj Bohinčev stenski zemljevid bivše Dravske banovine, je bila potreba po novih zemljevidih neodložljiva. Ker pa takrat v Sloveniji še nismo imeli ustrezne ustanove, ki bi to opravila, smo se sami lotili s preprostimi sredstvi kar ročnega dela. Državna založba Slovenije je zanj pridobila izkušenega risarja-amaterja Ivana Selana, ki je med NOB kopiral za partizane dele Slovenije, nadzor njegovega dela pa je poverila dr. Valterju Bohincu in profesorju Francetu Planini. Seveda prirejanje kart ni zajelo meritev in snemanja terena, pač pa predvsem ugotavljanje pravičnih krajevnih in topografskih imen ter lokacij zlasti še izven državnih meja, kolikor je bilo zajeto. Prvi na vrsti je bil ročni zemljevid naše države, šole v Sloveniji so ga imele že v šolskem letu 1948/49. Po dveh letih je izšel isti zemljevid v cirilici za srbske in l. 1950 za makedonske šole. Sledil je stenski zemljevid Jugoslavije. Naslednje izdaje pa je na željo Hrvatov prevzelo podjetje Učila v Zagrebu pod strokovnim vodstvom prof. Zvonimira Dugačkega.

Poslej je zgoraj imenovana trojka prirejala zemljevide Slovenije za različne namene: turistični zemljevid Slovenije in sosednjih pokrajin, ki je kasneje zajel celotno Istro, Kvarnerski zaliv in Hrvaško do Plitvičkih jezer s številnimi podatki, ki so zanimivi za turiste, zatem pa dogovorno z našo Planinsko zvezo zemljevide slovenskega gorskega sveta, ki jih je izredno kvalitetno risal razgledani planinec arhitekt Vlasto Kopač. Tako je izšel l. 1952 zemljevid Julijskih Alp in dve leti zatem karta Karavank in Kamniških Alp; med pripravami karte Ljubljane z okolico in partizanske karte Dolenjske in Bele krajine pa je bil leta 1955 izdan odlok, da sme izdajati in razpečevati vse topografske karte le Inštitut Jugoslovanske ljudske armade. Dasi je Geografsko društvo Slovenije v soglasju s Prirodoslovnim, Geološkim, Planinskim društvom, Upravo za gozdarstvo in še drugimi prizadetimi ustanovami opozarjalo, da ta prepoved usodno prizadeva naše šole, državljansko vzgojo mladine, vse naše državljane in hkrati tudi tuje turiste, saj so topografske karte izhodišče orientacije in se seveda širom po svetu opira vsestranska kartografska dejavnost na vojaške karte, je zaradi negodovanja javnosti leta 1958 naš zvezni poslanec dr. Maks Šnuderl poslal